

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve
Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 1 15 Eylûl 938 Sayı : 6

Aklı gözünde olanlara

İnsanların bir çoğu hadise vuku bulduğu zaman dırki ona karşı bir tedbir almayı düşünür ve hadise olmadan evvel bunun olacağını hissederek mukabil tedbirlerini almakta ihmal eder. Zaten insanlar fazla bir say ve çalışmayı çok defa kendileri için bir israf telâkki ederler ve tenbel tenbel oturup vakit geçirmeyi her kes çok sever ve hatta az bir say mukabilinde çok menfaat temin eylemek çarelerini de düşünür. İşte bu mülâhazalar insanların hadiselerden evvel tedbir almadıklarını izah eder ve felâket başa geldiği zaman bunu önlemek için çırpınıp durmak ve vaktiyle tedbir almamanın cezası olarak felâketin tevessü ve intişa-

Abidin Varan
rına sebep oldukları da vakidir. Bu gibi insanlara aklı gözünde olan derler. Fakat biz Türkler aklı gözünde olan insanların akıllarını gözlerinden başlarının içine sokmak için de çalışmalıyız. Buna bir misal olmak üzere son harplerden alınan neticeleri öne sürebiliriz. Bu gün ortaya çıkan ve aksi sabit olmayan bir hakikat var ise o da memleket müdafaalarında en mühim ve faal rolü oynayan madde nin tayyare olduğudur. Tayyarenin gördüğü hizmet ve yaptığı ve yapabilmesi melhuz olan zararların dehşeti insanın tüylerini ürpertmeye ve çileden çıkartmağa kâfidir. Tayyare memleket müdafaasında büyük bir hizmet ifa ettiği gibi bun-

dan mahrum olan veya tayyaresi lüzumu mikdarı faal bulunmayanların başlarına gelecek akıbet de çok fecidir. Bilhassa tayyarelerin gayri muhariplere karşı yapabilecekleri tahribatın dehşetini bir dakika düşünmek insanı hayretlere gark eder. Gayri muhariplere karşı tayyarenin istimalinin gayri insanî olduğunu iddia edenler varsada muharip oldukları her türlü kudret ve kuvvet menbanının gayri muharip ismi verilen kısım olduğu düşünülürse bu kuvvet ve kudret kaynağına velevki hukuku düvel kavaidi ile menedilmiş olsabiler herhangi bir bahane ile taarruz edileceği aşikârdır. Bunun için yapılacak olan çareler bu tayyare akınlarına karşı gayri muharipleri korumak için alınan tedbirler: bunlar iki noktayı istihdaf eder. Bunlardan biri tayyarelerden korunma çareleri, diğeri de tayyarelerin yapacakları taarruzlara önleyici tertibatıdır. Hep biliriz ki tayyareler çok zaman zehirli gaz ve iştiyal bombaları kullanarak şehiri yakmağa ve sakinlerini öldürmeğe çalışırlar. Bunların bu tecavüzlerini önlemek için ne yapmak lâzım geldiğini birbirimizden sorsak eminim ki çoğumuz birer şaşkın gibi birbirimizin yüzüne bakmadan gayri verecek cevap bulamayız. O halde çoğumuzda aklı gözünde olanlar sınıfına dahil oluyoruz demektir. Halbuki aklımızın başımızda

olduğunu iddia eylediğimize göre buna dair yapılacak olan çareleri ve tedbirleri öğrenmek ve icabında bilâtereddüt tatbik eylemek için çok çalışmamız lâzımgelir. Bu mülâhazaya karşı memleketimizin harbi sevmediği ve sulh ve müsalem içinde yaşadığı ve binaenaleyh harp ve darba aid işlerle alâkası olmaması icabedeceği gibi bir mülâhaza serdolanabilirsede etrafımız dostlarımız ile muhat olsa bile heran için gerek bize ve gerek dostlarımıza bir tecavüz vukuu melhuz ve bahusus bu asırda ilânı harpsız muharebe eylemek son moda bir mukatele olduğu malum iken memleketin müdafasına terettüp eden mesailde en ufak bir noktayı bile ihmal etmemenin her Türk için çok büyük ve millî bir vazife olduğunu kabul etmek icabeder. İşte bu sebeptendir ki her ferdin tayyareye karşı alınacak tedbirleri öğreten kurslara devam eylemesi ve bildiğini ve öğrendiğini de kendi muhitinde öğretmeğe çalışması hususunun ihmal edilmeyecek bir keyfiyet olduğunu söylersem hakikati ifade etmiş olurum. Her sahada Ulu Önderin yüksek şefliği altında ilerlemekte olan güzel memleketimizin her türlü tecavüzden daima masun ve mahfuz kalmasını niyaz eylemekle beraber bu millî vazifinin ifasına her kesi davet eylemeği bir borç bilirim.

Yurdda Araştırmalar :

Kuşsar, Kuşsaray, Kuşören

Halkevimiz Dil, Edebiyat ve Tarih kolu tarafından Tarih, Folklor ve Etnoğrafi, Meskûkât bakımından Çorum ili köylerinde yapılmakta olan tedkik gezilerinde bir çok kale, köy harabelerine ve hüyüklere, mağaralara tesadüf edilmektedir.

(25) Hüyük üzerinde ve eteklerinde toplanan Serami kolleksiyonları, her hüyüğün malzemesi ayrı olmak şartile tasnif edilmektedir. Kale, köy, ören yerleri ve mağaralarda veya civarındaki tarlalardan toplanan çanak, çömlek malzemeleri de aynı şekilde tasnife tabi tutulmaktadır. İleride bunlar hakkında hazırlanmakta olan araştırma sonları neşredilecektir.

Yine bu gezilerden Baba İlyası Horasaninin torunu Aşık paşanın oğlu Elvan çelebi adıyla anılan ve Mecidözü ilçesine bağlı olan köyde bu sülâleye aid eserlerleri tedkik etmek, bu köye gitmek üzere

Neşet Köseoğlu

yola çıkan evimiz Dil, Edebiyat ve Tarih komitesi ve içlerinde bulunduğum üyeleri Çorum - Elvan çelebi yolu üzerinde (Kuşsaray) ve bu gün harabe halinde bulunan ve (700 H.) tarihli vakfiyelerde adı geçen (Ulupınar) ören yerlerinde de bazı araştırmalar yapmışlardır.

(Ulupınar) ve Elvançelebi köyleri hakkında yapılan araştırmaları ayrı bir yazı da neşredeceğim. Bu yazının mevzuu (Kuşsaray) olacaktır.

(Kuşsaray) köyü civara tamamen hakim ve adına (Kale) denilen bir tepenin etegindedir. Bu günkü köy nihayet (60 - 70) yıllıktır. Fakat yeni sakinleri buraya geldikleri zaman da bu yerin adının yine (Kuşsaray) olduğunu köy ihtiyarları söylüyorlar. Bu tepenin üstünde harçsız ve toprakla örülmüş 80 adım eni ve 40 adım boyu olan bir duvar vardır. Burada ve dağın eteklerinde toprak üstün-

de olan Serami malzemesi toplanmıştır. Bunların içinde karakteristik vasıfları haiz olanlar vardır. Bakır ve Etiler devirlerine aid eserler olduğu tahmin edilmektedir. Bu tepe civarında bulunan diğer tepelerde aynı malzemelere tesadüf edilmektedir. Bu köyün iki üç kilometre solunda (Düvenci) denilen köyün önünde de üstünde ören yeri olan bir tepe olduğu söylendi. Fakat o günün programı haricinde olduğu için bu köye gidilemedi. Zaman da müsaid değildi.

Bu örenin bizce en şayanı dikkat olan yeri şekli ve adıdır. Bir müddet yeni Eti devletine (M. E. 1450 - 1200) Başkent olan Boğazköyün şimalinde (Kuşsar) adında diğer bir hükümet merkezinden ve yerinin belli olmadığından bahsedilmektedir. Bu da eski Eti devletinin yaşadığı (M. E. 1950 - 1600) devirde baş şehir olan (Kuşsar) dır. Bu iki ad arasında çok yakınlık vardır. Bu köyün bulunduğu istikamet (Eti krallığı) hakkında İstanbul Üniversitesinde konferans veren prof. Dr. H. Th. Bossert'in ve bir çok Etiler'in gösterdiği istikamet üzerindedir. Bu malûmata göre Kuşsaray köyünün ehemmiyeti daha ziyade büyümektedir.

Çorum çevresi içinde bu ada benzeyen diğer bir ad vardır ki o da önemlidir, (Kuşören). Bu da bir köy adıdır. Bu köy halkı buraya yeni gelmiştir. Bunlar gelmeden evvel de bu mevkiin adı yine (Kuşören) idi. Bu köyün arkasında adı kale olan sivri bir tepe üzerinde ören vardır. Üstünden çanak çömlek toplanan bu tepe de muhite hakim bir vaziyettedir. Burada şayanı dikkat olan şey Müzayik parçaları bulunmasıdır. Beher dil'i bir veya bir buçuk santimetre olan bir küp şeklindedir. Bunların içinde mavi, mor, beyaz, siyah, gri renginde olanlara tesadüf edilmektedir. Bir saha üzerine dizili olarak bulunamamıştır. Bu ancak kazıdan sonra belli olabilir. Bunların Bizans devrine aid olmaları mümkündür. Toprak üstünden toplanan Serami malzemesi bize belki bir şey söyleyebilir. Fakat yapılacak kazı ve araştırma her halde çok faydalı olacaktır.

(Kuşsar - Kuşsaray - Kuşören) adları üzerinde yapılacak araştırmaların ve muhitlerde yapılacak kazıların bize çok şeyler anlatacağını tahmin ediyoruz.

Onuncu Asrı Hicride Çorum Hayatı

Hikmet Turhan Dağhoğlu

Onuncu asırda Çoruma aid beş vesika daha neşrediyoruz. Bu vesikalar bize bilhassa memleket idaresinin bozulmaya yüz tuttuğunu ve Çorum ile çevresinde kızılbaşlık ve rafızılığın bazan hafi ve bazan da açıktan açığa faaliyette bulunduğunu gösterecektir. Onuncu asırda bilhassa Murad III devrinde Sokullu Mehmed paşanın istememesine rağmen açılan İran seferi esnasında şarkî ve orta Anadolu memleketleri, halk ve reaya hayli zulüm görmüş ve ezilmiştir. Bunun içindir ki hükümete karşı münferid isyanlar, hele şekavet gibi vakalara onuncu asrın sonlarına doğru sık sık rastlanır. Neşrettiğimiz vesikalardan biri (İskilip) kazasında tutulan on bir nefer eşkiyaya aiddir. Fakat hükmü hümayunda bunların kabahatlerinin ne olduğu tasrih edilmesi istenilmektedir. Vesikanın tarihi 983 şenesidir.

İkinci vesika Çorum ve orta pare kazilerine yazılan bir hükümdür ki Rafazılarla yanlarında bulunan 34 aded Rafıza aid kitaplara dairdir. Bu kitapları ortapare kazasına tabi (البا) cemaatinden Veli fakih getirmiştir. Bu kitaplar elden ele dolaşmakta olduğundan hükümet bu hususta şiddetli tedbirler almak lüzumunu hissetmiştir.

Üçüncü ve dördüncü vesikalar da yine eşkiya vukuatına aid olup biri Amasya, diğeri Çorum beyine yazılan iki hükmü hümayundur. Ve eşkiyalar nerede yakalanak olurlarsa sancak ve vilâyet hudutları gözetilmeksizin yakalanmaları hakkındadır. Bu eşkiyaların Tulga ve bir nevi pazobend olan kulçak ile dolaşmaları dikkate şayanıdır.

Beşinci vesika ise Çorumun eski ailelerinden Şeyh İn'am Çorum kazasına tabi (Ulupınar kari-

yesindkki [1] evkafının mütevellisi bulunan İn'am ismindeki kimesne- nin Rafızilerden gördüğü zulmü şikâyet ettiğini gösteren bir vesika- dır. Ulupınar köyünde Mehmed ve Sadi adında iki kardeşin daha bir takım arkadaşlarla birleşerek haydutluk yaptıklarının, bir takım kimesnelerin kız, oğlan ve karıla- rını zorla baştan çıkardıklarını ve kızılbaşlık ettiklerini ve avrat oğ- lanlarını bir araya getirilerek ce- miyet kurduklarını ve şarap içtik- lerini bu vesika bize güzel bir şe- kilde göstermektedir.

[1] Çorumun onuncu asırdaki arazi, nüfus ve hasılatına aid tedkiklerimizi daha sonra neşredeceğiz. O devre aid defteri hakanilerde Çorumun bütün hususiyetlerini kısmen evkaf ve arazinin ne gibi şerait al- tında timar ve zeametlere ayrılmış olduğu sarahaten görülecektir.

Yavuzun Çaldıran seferi daha uzun müddet kızılbaşlık hareketini anadoludan kaldıramamış olduğu- nu ve anadolu alevilerinin uzun asırlar kendi hususiyetlerini mu- hafaza ettiklerini biliyoruz. Salta- natın bütün şiddet ve kuvveti bu zümreyi ortadan kaldıramamıştır. Bu vesikalarla bunlardan sonra neşredeceğimiz diğer vesikalar bi- ze Çorumun geçmiş zamanlarda hayat ve durumu hakkında dikka- te şayan malûmat verecek ve bu vesikalar yazılacak bir tarih için kıymetli bir malzeme vazifesini gö- recektir.

Yine Kul Mustafa

Neşet Köseoğlu

(Çorumlu) nun ikinci sayı- sında Kul Mustafa hakkında yazdığımız araştırmadan sonra yeniden elimize geçen cönk- lerde bulduğumuz iki parçasını da o yazıya eklemeyi faydalı bulduk. Bu iki türkünün birisi beş, diğeri dört kıtadan ibarettir. Birinci tür- kü (6+5=11) lidir. Yalnız altıncı

mısra buna uymuyor. (4+7=11) oluyor. İkinci türkü sekizlidir. Fakat bölmeleri karışıktır. Birinci türküde ikinciden daha çok iyi şekilde kaidelere riayet edilmiştir. İkinci türküde yalnız (Kul oğlu) dediğine göre bunun (Kul Mustafa) ya aid olması şüphelidir.

I

1
Arzihal eylesem ettiğin cevri
Muhabbet arzolar yüze gelince
Âşık öldürmekte akranın yoktur
Bir dem şive ile naza gelince

2

Kaşların çatarsın gözün süzersin
Her bakışta ciğerciğim ezersin
Yad ile .yeyüp içüp gezersin
İstiğna satarsın bize gelince

3

Kaşların yay olmuş kipriklerin oktur
Korkarım sevdiğim aşkın çoktur
Paytaht altında akranın yoktur
Homan kaşın ile göze gelince

4

Sendemi öğrendin cefa kılmayı
Hançer alıp dertli sinem delmeyi
Tenezzül etmezsin bize gelmeyi
Ya koçulurmusun [1] size gelince

5

Kul Mustafa eder bekler yolunu
Rakıpler de demiş gonce gülünü
Yad ellerde koçmuş ince belini
Ya koçulmam derdin söze gelince

[1] Sevilmek. (Size gelince kendini kucaklatarak sevdirmisin?) demektir. Çorumda kucaklayarak sevmek manasına gelir. Bu parçada (koçmuş, koçulmuş) tarzında iki şekilde kullanılmıştır.

Kuloğlunun türküsü

1

Uzaktan merhaba olmaz
Gel ey mestane bakışım
Ak kolun boynuma dola
Dola mestane bakışım

2

Seni seven hiç unutmaz
Hayalin karşımdan gitmez
Padişahlar da zulm etmez
Kula mestane bakışım

Kul mustafanın diğer bir parçası

Çünkü dilber bana meylin yok idi
Ezelinden ikrar vermiye idin
Muhabbettir güzelliğin nişanı
Uğrun uğrun bakıp gülmiyeydin

Hani senin ile yiyip içtiğim
Yiyip içip ak göğsünü açtığım
Şimden sonra fayda etmez kaçtığın
Soyunup koynuma girmiyeye idin

3

Dile muradını haktan
Cümlemiz varettiler yoktan
Bülbülün arzusu gülden
Güle mestane bakışım

4

Der Kul oğlu göne göne [1]
Mislin gelmemiş cihane
Her sözüme bir behane
Kula mestane bakışım

Siyah zülf mah yüze eylemiş perde
Sen uğrattın benü bin türlü derde
Ben kendi halimde geçtiğim yerde
Arayıp bergüzar vermeye idin

(Kul Mustafam) Jeder cane der kasdın
Çok ağlattı beni gözleri mestim
İncitme sevdiğim severim dostum
İncitirsem güzel olmya idin

[1] Günagün demektir. Çorumda bu şekilde kullanılır.

CEYHUNİ

Ve

ÇIRAKLARI (1)

Halid Koçak

Zamanının halk şairleri arasında oldukça önemli bir yeri bulunan Ceyhunî aslan Zilelidir. Himmet oğullarından (Namı diğeri Çördük oğulları) Ahmedin oğludur. Asıl adı Ömerdir.

Ceyhunî, yi Çorum Halk şairleri arasına katmaklığımız kendisinin Çorumda evlenmiş ve Zile ile Tokatta başlangıç halindeki saz şairliğinin olgunluk devresini Çorumda geçirerek şiirlerinin en güzellerini burada vermiş olmasından ve en nihayet Çorumda ölmesinden ileri gelmektedir.

Ceyhunî yakın akrabalarından yaptığımız tahkikat neticesinde Zileden çok küçük yaşta ayrılmıştır. Oldukça hal ve vakti yerinde olan Babası Ahmet oğlunun saz ve şiire olan merakını zamanının ter-

biye telâkkileri iktizası hoş görmemiş ve Ceyhunî de Zileden ayrılarına Tokata gitmiştir. Orada Aşık Nurinin çırağı olmuş ve az zamanda ustasının nazarı dikkatini çekerek kendisini çok sevdirmiştir. Aşık Nurinin ısrarile halk şairlerinde görülen herhangi bir tarikata sülük adetince o zamanlar başında (Balak Baba) nın bulunduğu (Kadirî) tarikatına girmiştir.

Ceyhunî'nin doğum yılı bilinememekte isede tahmini 75 - 77 yaşlarında Alaca kazasının İshacıllı ile Domalan köyü arasındaki tahta

(1) Ceyhuniye ait bu malûmatı toplarken kendilerinden büyük istifadeler gördüğüm kayın biraderi B. Mehmet ile bir kaç şiirini lutfeden Eşref Kâtipoğluna ve Fazlı Tombuşa burada teşekkür etmeği vazife bildim.

köprü üzerinde 326 yılında hastalanarak bir kaç saat sonra vefat ettiği söylendiğine göre doğum tarihinin 1251 - 1249 olarak tesbiti mümkündür.

Ceyhunî Tokattan ayrıldıktan sonra uzun müddet Anadoluyu baştan nihayete gezmiş ve hatta Şama kadar gittiğini kendinden dinleyenler anlatmaktadırlar.

Ceyhunî Çoruma 35 yaşlarında kadarken gelmiştir. 38 yaşında yani tahminen 1294 yılında Çorumlu kâhya oğullarından (Namı diğeri Horisti) nin kızı Meryemle evlenmiştir.

1308 de elyevüm berhayat kayın biraderi B. Mehmetle Babasının vefatı üzerine Zileye giderek evlerini ve daha bir çok mallarını satarak tamamen Çoruma yerleşmiştir.

Bu yüzdendirki gerek Çorumda ve gerekse başka yerlerde Ceyhunî Çorumlu olarak tanınmaktadır. (2)

Ceyhunî kendisini tanıyanların ve uzun müddet dostluk etmiş ve akrabası olanların anlattıklarına göre uzun boylu, geniş omuzlu, iri

(2) Çankırılı sayın Ahmet Talat Onay, da Halk şiirleri ve neveleri adlı kitabında „Çorumludur „ diye yazmaktadır. S. 160 Not I.

yarı, oldukça sevimli ve yakışıklı bir simaye malik, sesi hoş a gider gür ve dinçlikte, ak sakallı; huy ve tabiatı oldukça sevilir, Güler yüzlü, ilk görüşte hürmete sevkedici nazif nazarlı bir zatmış. Mey ve mahubtan hoşlanır bilhassa Cemal aşkı olmakla şöhreti varmış.

Daima beyaz külâh giyer ve sırma ile işlenmiş bir örtü içinde saklı 12 telli Çügür çalarmış. Bu saz elyevm Alacanın Teberik köyündeki Dedekargın oğullarından Dede Beydedir.

Ceyhunî önce söylendiği gibi İshacılı ile Domalan köyü arasındaki tahta köprü üstünde esasen kendisinde mevcut kalp hastalığının buhranlı bir devresini geçirdikten sonra İshacılı köyüne getirilmiş. Hasta yatağında iken sözlerine inandığım bir kaç zatın anlattıklarına göre aşağıdaki münacatı orada söylemiştir.

I

Yarab budur senden nazı niyazı
Beni böyle derdi gamda bırakma;
Hakikate tebdil eyle mecazım
Ettiğim isyanı başıma kakma.

II

Tutuldu damanım nefsi havaya
Geçti nazik ömrüm eyvah havaya

Varınca yüz kara ruzü cezaya
Silsili isyanım gerdane takma

III

Cürmile kabul et kalbi mahzunü
Na ümit berakma kıyamet günü
Her veçhile kabul et (Ceyhun) u
Habibin aşkına narına yakma

Hastalığından bir kaç saat sonra arkasında çocuğu bulunmayan karısını bırakarak dünyaya gözlerini yuman Ceyhuninin üzerinde bulunan kürkü, külâhi, Sazı Alacaya getirilmiş ve kendisini sevenler tarafından büyük bir değer karşılığında hatıra olmak üzere paylaşılmıştır. Bu eşyaların halâ büyük bir hürmetle saklanmakta olduğu rivayet edilmektedir.

Ceyhunî bazı kimselerin anlattıklarına göre epice tahsil görmüş ve hatta Dürere kadar ders almıştır. Bir çoklarına göre cahil denmeyecek kadar okumuştur.

B. Fazlı Tombuşta gördüğüm Ceyhunî'nin el yazısıyla bir kaç şiiri (ki kurşun kalemle yazılmış olduğundan resimleri buraya konamamıştır.) Bana o zamanın tahsil sistemlerine göre epice okur yazar olduğu hissini verdi. kelimelerin yazılışı düzgün ve hatasızdır.

Ceyhunî belki basit bir tahsil görmüş olabilir. Fakat şiirlerinde rastladığımız bazı ağdalı Arapça ve Farsça kelimeleri yerinde kullanılarak onlarla şiirlerini süsleyebilecek kadar büyük bir zekâ ve hafızaya malik olduğu aşikârdır.

Ceyhunî'nin kıymettar ve tevatürle bahsedilen tarafı irticalen 90 - 80 beyte kadar şiir söyleyebilmesidir. Böyle zamanlar oldukça müstesna ve cuşe geldiği demlerde vaki olurmuş. Böyle anlarında on iki telli çögürünü sağ omuzuna dayar, başını üstüne yaslar, gözlerini yarı yumar ve en az 2 - 3 saat durmadan dinlenmeden çalar ve şiir söylermiş.

Ceyhunî'nin şiirleri arasında halk şiirlerinin hemen her nevine ve şekline rast gelmektedir. Buraya konulan Münacat, Mersiye Koşma, Şemaî; Kalendarî ve şahiyyat muntazam olarak elde edilmiş olanlardır. Diğer bir çok nevi ve şekillere ait parçalar varsada (Şah beyti) olmadıklarından konamamıştır.

Ceyhunî Erzurumlu Emrahın çırağı Tokadlı Nurinin çiraklamasıdır. Ceyhunî mahlasını ustası takmıştır. Kendisine de Yozgatlı Seyhun ve Arap hafız, Niksarlı

Bedri, Erzurumlu Serdarî ve bir müddette iz'ani çiraklık etmiştir.

Kendisinin anlattığına göre Niksarlı Bedri bir nalbant çırağı imiş. Oldukça genç ve sima itibarile güzel olmakla beraber sesinin herkesçe begenilmesi yüzünden uzun müddet yanında taşıyarak yetiştirmeğe uğraşmıştır. İlk zamanları güçlük çekmişse de son zamanlarda beğenmeğe başlamış ve az çok ümidim var dermiş.

Çıraklarının içinden en çok beğendiği Çorumda Erzurumlu diye tanınan Hasan Kalalı Serdarî imiş ve yetiştirdiğinden dolayı memnun ve müftehir olduğunu söylemiş.

Ceyhunî bu çıraklarile birlikte Çorumda elyevüm mevcut Kuşbaz veya yüksek kahve diye anılan Nurullah oğlu kahvesinde, şimdi Ticaret odasının bulunduğu yerde eskiden mevcut yuva diya anılan Eyyup efendi kahvesinde ve Maarif Kiraathanesinde kendisi Cügür, Seyhun ve Serdarî saz, İz'anî Keman ve Arap hafız ile Bedri de okuyucu olarak icrayi ahenk eyler, şiir söyler ve askı asarmış. Bir zamanlar Tokadlı Cemalî, ve Yesarî ile birleşerek Anadolunun

muhtelif yerlerini gezmeğe çıkmışlardır.

Halk arasında Askı asmak diye tabir edilen muammalardan ne yazıkki Ceyhunî'ye ait olanını ele geçiremedim. Çorumda Tokatlı Cemalî kapu halkası; Emrahta Yeni hamamın kubbesi üstündeki dud ağacı için muamma yaparak askı asmıştır. Bunların muammalarının ele geçen şekli ve sureti haline ait nazım parçaları pek noksandır.

Söylendiğine göre Ceyhunî Nargilenin suyu içine içilirken göze bir eğlence versin diye atılan bir kaç Vişne danesi için bir muamma yapmış ve asmıştır.

Muammaların yapıış ve askıya konuş şekli mucibi merak olduğundan burada Çorumda Ceyhunî nin yaptığı şekli anlatacağım.

Şair tarafından seçtiği her hangi bir mevzua ait Nazım şeklindeki muamma bir kâğıda yazılarak zarflanır. Açılacak kısımları şairin mührile mühürlenerek kahvecinin çekmecesinde hifzedilir.

Kahvehanenin karşılıklı iki divarı arasına bir siçim gerilir. Bu sicimin ortasına bir yüzüne bolca balmumu sürülmüş ve 50 x 50 eba-

dında bir tahta levha asılır. Bu levhanın üst kenarına muammanın Ebced hesabı harflerinin tekabül ettiği rakamlar karışık olarak ve muammanın hallini satırları içinde saklayan bir şiirde kâğıda yazılarak yapıştırılır. Ve halli müddeti de büyük harflerle belli edilir. Bu müddet 15 - 20 gündür.

Muammanın asıldığı günün akşamından itibaren askı asan şair ve arkadaşları her gün kahveye gelen misafirleri bir çok güzel deyişlerle medhederler. Her medhedilen haline göre balmumu sürülmüş olan tahtaya para yapıştırmaya mecbur olur. Esnaf olanlar ipe donluklar, Tosya kuşakları Merzifon çarşafı, fanilalar V. S. asarlar. Bu hal muammanın halli müddetince devzm eder. Müddetin sonuncu günü akşamı şairi kahveye toplanan meraklı kitlesine bir gazelden sonra nazımla muammayı halleden olup olmadığını sorar. Varsa aslı ile karşılaştırılır ve askıda bulunan para ve emtia ona ait olur. Bulunmadığı takdirde şair yine nazımla kendisi halleder. Ve mükâfatı kazanmış olur.

Ceyhunî'nin Çorumda halâ kendisini tanıyan, işret aleminde bulunmuş olanlar arasında ölmeyecek

kadar derin, büyük hatıralarının yaşadığını ve kalblerde sızak bir sevgi kazandığını gördüm. Bilhassa alevî köylerinde halâ Ceyhunî'nin siir parçalarının terennüm edilmesi ve çok sevilmesi; anlattıklarına göre cemal aşığı, kalender meşreb bulunması koyu ve mutassıb bir beктаşi babası olarak tanılmış olduğuna delildir.

Alevî tarikatı namı altında Türk topluluğunun meşrep ve tabiat itibarile saz şairlerine diğer tarikatların zıddına olarak yerinde bir değer vermesi ve elyevm saz şairi yetiştirmeğe saf ve heveskâr olmaları galiba Ceyhunîyi de sonraları beктаşi tarikatına sülük ettirmiş bulunmaktadır.

Kendisinin en çok gezdiği ve şiirlerini yaydığı yerlerin alevî köyleri olması ve rastladığımız bir kaç şiiri de bu kanaati kuvvetlendirmektedir.

Çok yazık ki Ceyhunî ve çıraklarına âid elimizde bir kaç parça bulunuyor. Şiirlerinin toplu olarak bulunduğunu duyduğum bazı kimselelerde nedense, bu şiirleri vermemekte, acı duyarak söyleyeyimki, ısrar ediyorlar.

(3)

Evvel ateş püsküren ağızımdan
Şimdilik pamuğu yakamaz oldum ;
Tab - u - fer kesildi iki gözümde
İpliği iğneye takamaz oldum .

Diyarı gurbette eğlenüp kaldım.

Ömrüm telef edüp çürüyüp kaldım,

Kupkuru kaskatı kuruyup kaldım

(Ceyhuni) yim lâkin akamaz oldum.

(Gerisi Var)

(3) Bu şahiyyat kendisine uzun müddet ahbablık eden kâtip oğlu Eşref tarafından kendi el yazısıyla defterine kaydedilmiş bulunmaktadır. Sayın üstad Bay Ahmet Talat Onayın da halk şiir ve neveleri kitabında yalnız ikinci bendin birinci beytinde:

İçip içip asla bakmaz idim ben

Suretinde kayıdır.

Son çıkan halk edebiyatı şekil ve dil örneklerinde baş kısımları tamamen değişik olarak şu şekilde görülmektedir.

Ondört ırmak akar didelerimden
Akan göz yaşlarım silemez oldum.
Tab u - fer kesildi iki gözümde
İpliği iğneye takamaz oldum.

İçerdim içerdim bıkmaz idim ben
Kimsenin hatırı yıkmaz idim ben
Evvel meyhaneden çıkmaz idim ben
Şimdi bir badeyi çakmaz oldum.

Ehli dil olanın aşınasıyız
Kemalât ehlinin aynasıyız
(Ceyhun) uz velâkin kum deryasıyız
Çuşe geldim ama akamaz oldum.

İçüb içüb asla bıkmaz idim ben
Kimsenin hatırı yıkmaz idim ben
Evvel meyhaneden çıkmaz idim ben
Nedendir bu günler çakamaz oldum .

Diyarı gurbette eğlenüp kaldım.

Ömrüm telef edüp çürüyüp kaldım,

Kupkuru kaskatı kuruyup kaldım

(Ceyhuni) yim lâkin akamaz oldum.

(Gerisi Var)

Bu şahiyyata Yozgatlı Hizbinin bir naziresi elime geçti. Bura-ya koymağı uygun buldum.

1

Kırcı, boran duman, tultu dağları
Kapudan dışarı çıkamaz oldum,
Esti bad - i hazan bozdu dağları
Dağıma, bahçeme, bakamaz oldum.

2

Bahar seli gibi coşkun akardım
Bülbül idim gülüstanı yıkardım
Lâle idim reyhan gibi kokardım
Karamese gibi kokamaz oldum.

3

Ezeli top gibi verirdim seda
Şimdi sinek gibi vizlarım ha
Geçti o yiğitlik geçti o dâva
Bir sabi çocuğu yıkmaz oldum.

4

(Hizbi) garip baştan getmez kederim
Eridi kemiklerim çürüdü derim.
Çok sebzevat ektim kalmadı ferim
Karıkları başa çıkamaz oldum.

« Çorum » adı üzerinde incelemeler (1)

Süleyman Köstekçioğlu

« Çorum » un Bizanslılar elinde bulunduğu zamanki adı (Nikiye) yahut (Nikonye) iken Türk- lere geçtikten sonra (Çorumlu) adı verilmiş ve sonra (Çorum) olmuştur. Anadolu Selçukilerinden Kutulmuşun (1072 - 365) ve Kılıçarslanın (1097 - 490) idarelerinde kaldığı zamanlarda hükümet merkezi (2) dahi ittihaz edilmiş olan «Çorum» a «Çorumlu» denilmiş olması sebepleri hakkında ve «Çorum» kelimesinin ifade eylediği mana üzerinde durmak faydadan hali görülmemiştir.

«Çorum» Türkçe lûgatlerde (İzdihamgâh) manasına gelmekte ve elde bulunan resmî vesaikta ve bilhassa (700 - 1000) tarihleri arasındaki vakfiyelerde «Çorumlu» denildiği görülmektedir.

«Çorumlu» Türk aşiretlerinden Alayuntlu aşiretine mensup mühim bir oymağın adı olup bu oymağın burada iskân edilmiş ol-

masından ötürü bu ad takılmış ve sonralar da kelimenin sonundaki nisbet edatı olan «lu» kaldırılarak yalnız «Çorum» bırakılmış ve gerek vilâyetin, gerek merkezinin adı bu suretle anılmıştır.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde (cilt 2 sahife 407) «Çorum» hakkında şöyle deniyor:

(Abı havası lâtif olduğundan Selçukilerde Kılıçarslan şah oğlu Yakup Mirzayı ve yüzlerce sair çorlu hastaları bu şehre gönderüp ifakatyap ettirdiği için adına «Çorum» denilmiştir. Ama ayanı vilâyet (Cevrürum) dan galet ve muhaffettir derler.)

(1) Dergimiz bu mevzu üzerinde araştırma yaptırmaktadır. İleride neşredilecektir.

(2) Münecim başıya göre Anadolu Selçukileri Hasan Fehmi Turgal (sahife 11 - 12) böyle söylemekte ise de buna ait vesaik gösterilmemiştir. Bu nokta nazar şimdiye kadar neşredilen bütün kitapların verdiği malûmat hilafındadır.

(Çorumlu)

Amasya tarihi müellifi kitabının (C 2. S. 186) bir sayılı haşiyesinde şöyle yazıyor:

(Çorumlu) oymağı Nikonya şehrinde tavattun ettikleri münasebetiyle Nikonya şehri «Çorumlu» demekle meşhur olmuştur. Bu tabir 1000 tarihine kadar bütün evrakı resmîyede muhafaza edildiği halde muharreen edatı edatı hisbet hafzedilerek asıl kabileyeti teşkil eden (Çorum, Çarum) namıyla meşhur olmuştur.

«Çorum» eski Türkçemizde (Meserret ve memnuniyet) manasına ve (Çorum) lâfzından galat olup memnun ve mesrur olan kimseye lûgaten (Çarak) deniyor. Meşhur (Çaruklu) oymağında (Çaraklu) tabirinden galattır. Bunlardan Çarıkşah bini Salih bey bini İlyas bey pek meşhurdur.)

Matbu ve geyri matbu diğer bir kısım vesaiktan istintaç edilen bazı rivayetler daha vardır ki pek o kadar vüsuk ve itimada şayan olmamakla beraber buraya dercinde faide görülmüştür.

Danişment oğullarının Bizanslılardan «Çorum» u kurtardıkları

zamandaki vakayii ve fütuhâtı hikâye eyliyen eserlerde, gûya Bizanslılarla yapılan muharebeler neticesi fetihde islâm esirleri kale üzerinde asılmasından (3) ve bir aralık yine Firenklerin eline geçtiği vakitlerde erkeklerin öldürüp kadınların ve çocukların tutsak edilerek Bizansa satılması gibi cevri cefa dolayısıyla kasabanın ismine (Cevri Rum) denilmiş ve ondan galat olarak (Çorum) şekline girmiştir.

Halk arasında deveran eden diğer bazı rivayetlere göre de; Kale divarı veya varoş demek olan (Çevrim) kelimesinin müruru zamanla (Çorum) şekline sokulduğunun varidi hatır olduğu söylenmektedir. Bu son iki rivayet mana ve münasebet itibarile belki yerinde değildir. Fakat en galip ihtimal «Çorum,, adına yukarıda sözü geçen Türk oymaklarından birine izafe edilmek suretile ilkönce «Çorumlu,, denildiği ve bunun üzerinden yıllar geçtikten sonra da «Çorum,, olarak kullanıldığı hakkındaki mütalealar daha yerinde görülmektedir.

[3] Mirkatüleihat Müverrih Ali.

Folklor derlemelerinden :

Halk Ağzında Atatürk

Bir destan ve iki ağıt

Neşet Köseoğlu

Çorum Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih kolunda bulunan arkadaşlarımızla beraber yurd tetkiki için yaptığımız gezilerde topladığımız folklor malzemesini (Çorumlu) da neşredilmek üzere tasnif etmekteyiz. Elimizde bulunan yüzlerce destan, ağıt, güzelleme ve halk türkülerinden bir kısmını aşağıya yazıyoruz.

1 - Bunlardan birincisi bir destandır. Alaca ilçesine bağlı Karahmahmutlu köyünden Mehmet tarafından sazla çalınırken yazılmıştır. Son kıt'asına nazaran (Aşık Mazhar) tarafından söylenildiği anlaşılıyor. Şimdilik bu âşığın nereli olduğu ve sağ olup olmadığını bilemiyoruz. Ondokuz parçadan ibaret olan bu destanda kullanılan bir çok Türkçe kelime ve tabirlere nazaran söyleyen âşığın Çorum bölgesinden olması çok muhtemeldir.

Şimdiye kadar bir çok edipleri-

miz, şairlerimiz, mütefekkirlerimiz, romancılarımız velhasıl bütün münevverlerimiz bir çok şekillerde kurtuluş ve büyük inkilâbı anlatmışlardır. Fakat onyedi milyonun kocaman bir parçasını teşkil eden büyük köylünün inkilâp ve kurtuluş hareketleri hakkındaki düşüncü ve hislerini ifade eden yazıların ve neşredilen edebiyatının yok denecek kadar az olduğunu zannediyoruz. Fakat aşağıda yazacağımız destan gösteriyorki Türk köylüsü inkilâbı ve kurtuluşu hepimizden iyi anlamış ve hissetmiş, saz şairleriyle bunu yaymak ve anlatmak yolunu da bulmuştur. Çorum havalisinde buna benzer bir çok destanların ve daha güzellere mevcut olduğuna kaniiz Halkevimiz halkın ağzında dolaşan ve büyük kütlenin anlayışını ve hissini ifade eden bu parçaları bütün köylerden toplamağa karar vermiştir. Bu işte komitemize azamî yardımda bulunacaklarını

vadeden İlbayımız Süreyya Yurdakula ve evimiz başkanı Bedri Bilginer'e teşekkür etmeği bir ödev biliriz. Diğer Halkevlerinde bu yönden araştırmalar yapılırsa Anadolu'da bu günün halk, bilhassa

Kurtuluş ve inkılâp destanı

Türklerin ihyası (2) hazreti Gazi
Kurtardı vatanı düşmanımızdan
Sinesin bu yolda eyledi feda
Biz dahi geçelim öz canımızdan

Sinesini hedef etti düşmana
Ölmüş iken vatan getirdi cana
Çekti kılıcını çıktı meydana
Gören ibret alsın meydanımızdan

Çekildi sancaklar dayanmaz canlar
Şarktan garbe gitti Türkteki şanlar
O kadar paşalar o zabitanlar
Ayrılmadı asla sağ yanımızdan

Kaçırdık Yunanı bulunmaz izi
Bir hücumda öte geçti denizi
Siyaset eyledi askerimizi
Vatan şereflendi ol gazamızdan

Urumlar da toplanıyor etrafa (3)
Uğrun uğrun (4) haber gitti Yunana
Gazi Paşa gelmezdi cihana
Düşman sarmış idi dört yanımızdan

(2) Çorumda (Filan adam benim iyiyandır.) tarzında kullanılır. Bundan ötürü Çoruma göre bunun kullanışı yanlış değildir.

(3) Bu parçanın başka bir şekilde olması muhtemeldir.

(4) Gizli gizli demektir. Çorumda kullanılır.

İnkılâp edebiyatına hizmet etmiş olacaklarına kaniiz.

Bu destan (6 + 5 = 11) lidir. Bazı mısraları bu bölüme uymiyor. Biz ağızdan çıktığı gibi aslına hiç ilişmeden yazmak istedik.

Dumlupınar sandıklının cephesi
Dağları deliyor topların sesi
Kahraman askerın hücum etmesi
Cihan sele gitti al kanımızla

Adanayı işgal etti Fransız
Türkiyeye meydan vermez amansız
Değnek ile kovaladık, yalansız
Hasılı çıkardık vatanımızdan

Şeriatı düşünenler şereiler
Bir takım millete fesad verdiler
Her biri bir yerde hep geberdiler
Onlar kurtulmadı toplarımızdan

Nice devran sürdü ol padişahlar
Bir eser komadı imanı yoklar
Rum Ermeni aradaki nifaklar
Şükür alçaklar çıktı yurdumuzdan

Aklı başındolan düşünsün bunu
Tüketen dini Şeraitçi oldu
Dağda belde fukaraya soygunu
Veren onlar idi vatanımızdan

Menemen meselesi çıktı meydana

Orada bir kaçları uydu şeytana

Mehdi diye kendi kendini urgana

Takti kurtulmadı fermanımızdan

Şeyh Sait yüzün döndürdü isyana
Milletini hor bakdırdı vatana
Fakir fukarayı boyadı kana
Böyle şeyhler çoktur külhanımızda

Çağırıldı Şeyh Sait sağımı diye
Başında sarığını değirmi diye
Tarttılar şeyhleri ağırımı diye
Haberi doğruldu urganımızdan

Gazi Paşa hazreti, tek bir kişi
Ne kadar cesaret, tuttu bu işi
Her taraftan sarmış, düşman ateşi
Esirgedi bizi düşmanımızdan

Hükümet de milletini kayırdı
Bir af etti hapisleri koyverdi
Adaletle tebliğatlar duyurdu
Çok şeref kazandık bayramımızdan

11 - Bunlardan ikincisi Çorumun Alaca ilçesine bağlı (İsacalı) köyünden (Âşık Haydar) tarafından (Küre) köyünde öldürülen iki yaşında bir çocuk için söylenmiş bir ağıttır. (Bu şâir saz çalar. Birde (Harhar) lı Âşık (Haydar) vardır ki yalnız keman çalar. Âmadır diğerine nazaran daha geridir.) Bunda büyük Atadan imdad isteyen mısraı ne kadar derin manalar ifade ediyor ve ne kadar büyük itimadı anlatıyor? Bu da köylünün Atatürke ne büyük bağlarla sarıl-

Tren hattı küşad etti her yerden
Terakki etti mektebimiz hep birden
Kazandık vatani her cebhelerden
Kürrei arz sarsıldı tuğyanımızdan

Hükümet de milletini yaşattı
Dağları deldirdi demir döşetti
Milletine altun kemer kuşattı
Haşa nankör olma vatanımızdan

Arslan gibi Türkiynin insanı
Çalışmakla kazanmıştır vatani
Aç kurt gibi parçaladı düşmanı
Şecaat görmüşüz başkanımızdan

Aşık Mazhar bunu böyle söyledi
Bu da benden yadigâr olsun dedi
Dinlen sözlerimi behey efendi
Teşekkür kazandık destanımızdan

miş olduğunu gösterir güzel bir vesikadır. Bu ağıtı Alacanın Küre köyünün çobanı olan (17) yaşında ilkokuldan çıkmış Himmetten, (Küre) belinde, dağda dinledik. Bu köylü çocuk bu ağıtı bestesile okurken ve bilhassa (Atatürke telefonlar vurayım) dediği zaman gözleri parlıyor içi gülüyordu. Bu ağıtta (6 + 5 = 11) durguludur. Öğretmen Sadi Leblebici tarafından yazılan bu bölüme göre bazı mısraları hatalıdır. Fakat ekseriyetle iyidir.

Öğle ile ilkindinin arası
Yitirdim yavruyu ben bulamadım "5,"
Ağlayı ağlayı arar anası "6,"
Yitirdim yavruyu ben bulamadım

Yavru ateşinden nasıl durayım
Atatürke telefonlar vurayım "7,"
Müjdesine beş yüz altun vereyim
Yitirdim yavruyu ben bulamadım

Hayal hayal göremedim düşümde "8,"
Meğer düşman gezer imiş peşinde "9,"
Masum İpek "10,, iki yaşında "11,,
Yitirdim yavruyu ben bulamadım

(5) Bu nakaratı bir başkası (yitirdim yavruyu görmedinizmi?) şeklinde söylemiştir.

(6) Bu mısraı bir başkası (Meleyi meleyi arar anası) şeklinde söylenmiştir.

(7) Bu mısraı bir başka saz şairi (Türk Ataya telefonlar vurayım) şeklinde söylemiştir.

(8) Bu mısraı bir başka saz şairi (Gece gündüz görmedim düşümde) şeklinde söylenmiştir.

(9) Bu mısraı bir başka saz şairi (Düşmanların gezermiş peşinde) şeklinde söylenmiştir.

(10) Temiz, ipek masum çocuk manasına kullanılır.

(11) Bu mısraı bir başkası (Bir Masum çocuktur iki yaşında) şeklinde söylemiştir.

Askere gitmedi mektup yazayım "12,,
Ölmediki mezarını kazayım "13,,
Şu dağları koyuk koyuk "14,, arayım "15,,
Yitirdim yavruyu ben bulamadım

Şu dağlarda gezdim seyikler "16,, gibi "17,,
Meledim dağlarda geyikler gibi
Ne dereler koydum ne kaya dibi "18,,
Yitirdim yavruyu ben bulamadım

(12) Bu mısraı bir başkası (Asker de-
gil mektubunu yazayım) şeklinde söyledi.

[13] Bu mısraı bir başkası "Ölü de-
gil mezarını kazayım,, şeklinde söyledi.

[14] Aranmamış bir yer bırakmadan
gezmek, tetkik etmek manasına gelir.

[15] Bu mısraı bir başkası "koyuk
koyuk şu dağları gezeyim,, şeklinde söyle-
miştir.

[16] Çorumda dağda ve kasabada insan
arayana Seyik denir. Bunun sâir filmenam
karşılığı olarak kullanılması ihtimali vardır.
Bazı yerlerde meselâ Seydim köyü bölge-
sinde geyik yavrusuna da Seyik denildiği
söylenmiştir.

[17] Bu mısraı bir başkası "Arayı
arayı oldum seyikler gibi,, şeklinde söyledi.

[18] Bu mısraı bir başkası "Ne dereler
koydum ne taşlar dibi,, şeklinde söyledi,

Koyun olan uğrun uğrun "19,, kesilir "20,,
Zalim olan idam olur asılır "21,,
Komşular yavru yitirdim nasıl olur "22,,
Yitirdim yavruyu ben bulamadım

Nasıl zalim imiş bu işi tuttu
Ağlayı ağlayı dağımı gitti
Kuzgunlar "23,, götürdü kurtlar mı yırttı
Yitirdim bebeği ben bulamadım

Ana deyu ağlar yoktur durağı "24,,
Baba deyu ağlar çoktur firağı
Buna canını dayanır ana yüreği
Yitirdim yavruyu ben bulamadım

Nolduysa yavru bu bana oldu "24,,
Günbegün benzim sarardı soldu
Yolcu mu çaldı arabacı mı buldu
Yitirdim yavruyu ben bulamadım

Âşık Haydar gezer kendi halinde
Dellâllar çağırır Çorum ilinde
Alaca kazası Küre köyünde
Yitirdim yavruyu ben bulamadım

[19] Gizli gizli demektir. Çorumda
bu işi uğrun yaptım derler.

[20] Bu mısraı bir başkası "koyun
değil uğrun uğrun keseler,, şeklinde söyledi.
Bu diğerine nazaran daha güzeldir.

[21] Bu mısraı bir başkası "Katil de-
ğil idam edüp asalar,, şeklinde söyledi.
Bu diğerine nazaran daha güzeldir.

(22) Bu mısraı bir başkası "Bir yavru
yitirdim o nasıl olur,, şeklinde söyledi. Bu-
nun hecesi tamamdır, Aslında bir fazlalık
var.

(23) Kuzgun; Karakuş demektir. Ço-
rumda "Tavşancıl,, da derler. Oğlak, tav-
şan parçalayarak havaya kaldıracak kadar
büyüktür.

(24) Bu iki kıt'ayı "Çoban Himmet,,
söylemedi. Bunlar Alacanın Karamahmut
köyünden Âşık Mehmed tarafından söyle-
nmiştir.

III. Üçüncüsü kimin tarafından söylendiği belli olmayan, Çoban Himmetten derlenen bu ağıt Çorumun (Kargın) köyünde öldürülen gelin (Nönü) için söylenmiştir. Söyleyeni yaptığımız araştırmalara

rağmen bulmak mümkün olmamıştır.

Bu ağıt (6+5=11) durguludur. Fakat birinci ağıta nazaran son bir kaç mısraından başkası düzgün ve bu bölüme uygundur.

A Ğ İ T

Dün gece Nönüyü düşümde gördüm
Teselli verdim de halini sordum
İmanın tarlayı mesken mi kurdun
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

Bir eli kamada bir eli döner
Hiç kimsem kalmamış delikten iner
Senin yavruların hep bana döner
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

O Tamanın "25,, evine imdada gitti
Orda olanlara carını "26,, attı
İmanın tarlaya mesken mi kurdun
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

İlkindiden yürüttüler yaylıyı
Müddeime "27,, söylediler doğruyu
Gönü "28,, ile sevse idin Nönüyü
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

(25) İnsan adıdır.

(26) Himayesine sığındı

(27) Müddei umumî demektir.

(28) Gönül'ün Çorum muhitinde kul lanılış şeklidir.

Çorumun üstünde bir bölük duman
Atlara daktılar "29,, bir torba saman
İncitmen Nönüyü yarası yaman
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

Çorum yolunu arşınlamalı
Gelen yaylıları karşılamalı
Kınalı koçları aşılmalı "30,,
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

Kargının evleri bağlara bakar
Kamanın yarası ciğerim yakar
Abidin kardeşi Aliyi yıkar "31,,
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

Kağınının üstüne çeten "32,, koyular
Çetenin içinde hurma yiyolar
Nönüye de oğul balı diyolar
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

(29) Bu muhitte "T,, harfi "D,, olarak söylenir.

(30) Kiremit renginde bir boyadır.

Koyun sürülerini tefrik için kullanılır.

(31) Ali, "Nönü,, nün amcasının oğludur. Kızı korumak isterken yaralanmış ve ölmüştür,

(32) Saman taşımak için kâni üzerine konan geniş sepet.

Bağçeye tikerler üç gül ağacı
Bölük bölük olmuş gelinin saçı
Ağ "33,, memenin üstüne acı ilâcı
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

Güzel gelin bebeğini beliyo "34,,
Kanlı düşman kamasını biliyo
Anam bacım koyun gibi meliyo
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

Gelme oğlan gelme benim yanım
Ben varayım tehnelerde yayına
El uzattın kıydın tatlı canıma
Eyvah güzel gelin ömrüne yazık

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

Ben ciğerim bağlam

(33) Beyaz manasına gelir.

(34) Çocuğun beşiğe yatırılmasına.

kundağa sarılmasına denir. Çorum tabiridir.

Çorum Manileri

Eşref Ertekin

299

Bayır bağı üzümü
Diyemedim sözümü
Eğil bir yol öpeyim
Serhoş bakan gözünü

300

Beden kürkü arkanda
İki ellerim yakanda
Sen de iflah olunmu
Beni böyle yakanda

301

Camiler medreseler
Yarım geliyo deseler
Bir kuş kadar canım var
Verirdim isteseler

302

Çayların ufak daşı (1)
Yandı ciğerim başı
Ne yavrudan haber var
Ne dindl gözüm yaşı

[1] Taş, Çorumda taş derler

303

Çay içinde çağlarım
Yar yitirdim (2) ağlarım
Yar il ile konuşmuş
Ben ciğerim dağlarım

304

Çay içinde çarptığım
Dülbendiğini kaptığım
Bekmi (3) gönün böyüdü
Sarılıpta yattığım

305

Çırağın yağı bezir
Yarım ben sana hazır
İki gönül bir olsa
Ne bey bilir ne vezir

306

Çıranın kütüğüne
Cübbenin yırtığına
Âdem gönülmü verir
Sokağın sürtüğüne

[2] Yitirmek, gaybetmek demektir.

[3] Bekmi, pekmi demektir.

307

Çağırdım satı deyi
Sındıyı (4) getir deyi
Oturmuş ta ağlıyor
Tevkürüm (5) kötü deyi

308

Çıktım yayla düzüne
Bastım pınar gözüne
İşim gücüm olmasa
Baksam yarin yüzüne

309

Çıktım ambar koluna
Baktım yarin yoluna
Asılırdı ölürüm
Perçeminin teline

310

Çekisi var çim yeşil
Çayda kumlar kaynaşır
Yari gördüğüm yerde
Elim dilim dolaşır

311

Culhalığın gerimi (6)
Ele vermem yarimi
Yarime yar diyenler
Meydana kor serini

[4] Sındı; makas demektir.

[5] Tevkürlü; nişanlı demektir.

[6] Gerim; ipliklerin bez haline getirilmesi için tezgah üzerinde gerilip tanzım edilmiş şekli.

312

Culhalıkta mekik var
Hatırımnda yıkık var
Yar benim olur amma
Arada munafık var

313

Çalınmaz oldu sazım
Yare arzuhal yazın
Keklik gibi kafeste
Kâh melûlum kâh şazım (7)

314

Çekisi var çimeni (8)
Kıskısı (9) var yemeni
O yar petek bal slmuş
Oturupta yemeli

315

Çık dalda kiraz dövşür (10)
Dibinde kahve pişir
Her kahveyi sundukça
Aklına beni düşür

[7] Şaz ; şadan ve sevinmek demektir.

[8] Çeki; üç köşe bir parça bezin uzun bir şekilde üç santim eninde katlayarak kadınlar başlarına sararlar.

[9] Kıskı; dört köşeli bir bezi üç köşeli bir şekilde katlayup baş üzerine koyarak yanlarına sarkan iki köşesini çeneleri altından bağlayan bir nevi sargı.

[10] Dövşür ; devşirmek, toplamak demektir.

316

Çıkrıkta kulakmısın (11)
Tavukta yelemisin (12)
Ne geziyon sokakta
Ağzı eğri çanakmısın

317

Çayır ince biçilmez
Süt köpüktür içilmez
Bana yarden geç derler
Yar tatlıdır geçilmez

318

Çamdan sakız akıyor
Kız nişanlın bakıyor
Koynundaki memeler
Turunç oldu kokuyor

319

Çam dibinde çam biter
İki gelin mum tutar
Güzel ile yatarken
Çirkini sancı tutar

[11] Çıkrık kulağı ; hususî et sinirinden yahut gön parçalarından yapıp çıkrıklarda iş takmaya mahsus âlet.

[12] Yelek ; kaz, tavuk ve sair kuşların kanad ve kuyruklarındaki uzun ve kalın tüyler.

320

Çuha geçtim cerekten (13)
Bir ah ettim yürekten
Benim bir muradım var
Yeşil başlı melekten

321

Denizde gemilerim
Deryada inilerim
Ben seni candan sevdim
Kölgemden günülerim (14)

322

Denize dala balık
Oynuyor ala balık
Sana bir çift sözüm var
Şurası kalabalık

323

Deniz değdi adaya
Altun yüzük hediye
Sarılalım yatalım
Saat geldi yediye

[13] Cerek ; çadır direği kalınlığında ve 5-6 metre uzunluğunda çam ve kavak gibi ağaçlardan kesilen bir nevi kereste.

[14] Günü ; kıskanmak.

324

Denize daldım çıktım
Bir balık aldım çıktım
Güzellerde payım yok
Ben payım aldım çıktım

325

Deniz dibi minare
Dalga vurmuş kenare
Şimdi kızlar fındıççı
Ne haltetsin zampara

326

Denizin geçeleri (15)
Kaldırın peçeleri
Bu eda ki sendedir
Öldürür niçeleri

327

Deniz ne inilersin
Derdimi yenilersin
Bu gece benim yarım
Kulağı çinilesin

328

Dertli başı bülbülün
Var savaşı bülbülün
Saharde (16) güzü yaşı
Deler daşı bülbülün

[15] Geçe ; karşı yaka manasıdır.
(Denizin ve derenin öte geçesi gibi.)

[16] Sahar ; seher demektir.

329

Devekta (17) üzüm sana
Kem gelir sözüm sana
Sahar yıldızı gibi
Dikmişim gözüm sana

330

Düştüm yarin peşine
Yanıyom ateşine
Ben sevda bilmez iken
Bu da geldi başıma

331

Dert böyle keder böyle
Bilmezem gider böyle
Bilmem alım yazısı
Bilmezem kader böyle

332

Depdim kapu açıldı
İnci yere saçıldı
Cennetten iki kapu
Biri bana açıldı

333

Dertliyim yareliyim
Bilmezem nereliyim
Ağaçlar donun (18) geymiş
Daha ben bereliyim

[17] Deve ; üzüm ağacı.

[18] Don ; burada ağaçların yapraklanmasında kullanılmıştır.

334

Derdim var dağlar gibi
Eridim yağlar gibi
Dışarım güler emma
İçerim ağlar gibi

335

Derdim var dağlar gibi
Yanamam eller gibi
Bak şu gözüm yaşına
Akıyor seller gibi

336

Dünya bir fenar imiş
Döndükçe döner imiş
Niçe koç yiğitlerin
Feneri söner imiş

337

Delmeye bak delmeye (19)
Dermanım yok varmaya
Buna canımı dayanır
Ayda yılda görmeye

338

Düşmemeye
Düşte gör dös (20) memeye
Düşenin dostu olmaz
Gayret et düşmemeye

[19] Delme ; yelek demektir, ceket altına giyilir.

[20] Dös ; göğüs manasıdır.

339

Delikten bakma yarım
Her söze akma yarım
Meramin sevmek ise
Kimseden korkma yarım

340

Dama koyun bağladım
Girdim çıktım ağladım
Eller yarım dedikçe
Ben ciğerim dağladım

341

Deveklikte kazan var
O yzzıyı yazan var
Geçme bizim kapudan
Sevdamızı sezen var

342

Değme benim yarım
Yare urma yareme
Yareli olmayınca
Merhem olmaz yareme

343

Dane dane üzüksün
Yarım iki gözüksün
Beni unuttu sanma
Gece gündüz sözüksün

344

Eş punar eşme punar
Derdimi deşme punar
Eğer yarım gelirse
Bensiz konuşma punar

345

Ekin ekim tarlaya
Fener gibi parlaya
Kız oğlanın koynunda
Burcu burcu (21) terleye

346

Eşme suyun ne soğuk
Başına geldiğim yok
Ben yarden ayrılalı
Bir zeman güldüğüm yok

347

Eminem vili vili (22)
Yaşmağı yılan dili
Eminemin ucundan (23)
Oldum kapular kulu

348

Erzurumda bağ olmaz
Kara salkım ağ (24) olmaz
Küçükten yar sevenin
Yüreğinde yağ olmaz

349

Erzurum erenleri
Tez yolla varanları
Allahım sen kavuştur
Hasretlik çekenleri

[21] Bureu burcu ; buharlanarak terlemek demektir.

[22] Vili vili ; cilveli demektir.

[23] Ucundan ; sebebinden manasıdır. (Senin ucundan bu şerefe erdim, senin ucundan bu belâyâ çattım.) şeklinde kullanılır.

[24] Ağ ; ak , beyaz demektir.

350

Eşki (25) almayı kuş oymaz
Oysa da karnı doymaz
Ben birini severim
Yarım yüreğin döymez (26)

351

Eriği dalda koyan
Gözümü yolda koyan
Ne kâfir ne müslüman
Beni bu halde koyan

352

Erik dalda sararsın
Bir gün beni ararsın
Sarılalım yatalım
Ateşimiz kararsın

353

Eriği sökme yarım
Kapuna dikme yarım
Nasıl olsa benimsin
Kasavet çekme yarım

354

Eriği döşürürler
Et ile pişirirler
Etme bu kötülüğü
Sonunu düşünürler

[25] Eşki ; ekşi demektir.

[26] Döymez ; dayanamaz, tehammül edemez manasıdır. Sana beddua edeceğim amma kalbim döymiyo: denir ki burada rıza manasına gelir.

Çorum Havadisleri :

Çorum Halkevinin

Bir Aylık Çalışması

1 - Bu ay içinde Dil, Edebiyat Tarih komitemiz köylerde çok verimli araştırmalarda bulunmuştur. Bu gezilerde yapılan işleri tarih sırasıyla aşağıya yazıyoruz :

A - 3 - 9 - 938 de Çanakçıya gidildi :

a - İğdelik - Tor Çelebi mezarı üzerinde araştırmalar yapıldı,

b - Deliler mezarlığında tetkikler,

c - Çanakçı ve kale tetkik edildi. Serami kolleksiyonu toplandı.

d - Alacar gediğinde çanak ve çömlek parçaları toplanmıştır.

e - Bu muhitte bulunan yer adları üzerinde tetkikler yapıldı,

f - Serçe köyünün harabesi tetkik edildi.

J - İlemin suları üzerinde araştırmalar yapıldı,

B - 4 - 9 - 938 de İnalözüne gidildi:

a - Kartal tepesi hakkında malumat,

b - Köyün suyu ve Nuh baba tepesi hakkında araştırmalar,

c - Yer adları üzerinde tetkikler,

d - Kale üzerinde tetkikler ve Serami malzemesi toplandı,

e - Alaeddin camisi görüldü,

f - Bu cami yanında iki hüyük üzerinde Serami malzemesi toplandı

h - Selçuklara ait bir, daha eski bir ki iki para bulundu,

J - Dedesli aşiretinin oturduğu sahalar tesbit edildi.

C - 8 - 9 - 938 de Seydim köyüne gidildi :

a - Muhit üzerinde araştırmalar,

b - Seyid Murad camisi hakkında araştırmalar,

c - Yer adları üzerinde araştırmalar yapıldı.

D - 9 - 938 de Elvançelebi, Kuşsaray, Ulupunar Mecidözü Söğütlü-pınar, Elmalı köyü üzerindeki tepeler ile Mecidözünde araştırmalar yapıldı :

a - Kuşsaray kalesi üzerinde etüd,

b - Bu köyde folklor a ait tetkikler ve kalesinden Serami malzemesi toplandı.

c - Ulupunar harabesi üzerinde araştırmalar, Serami malzemesi toplandı.

d - Elvançelebi, cami, türbe ve hamamı üzerinde araştırmalar,

e - Etnoğrafik eşya üzerinde etüdlar,

f - Bu köyde diğer tarih eserlerine ait araştırmalar,

k - Söğütlü punar karşısındaki Hüyükte araştırmalar,

J - Elmalı üstündeki tepeden Serami malzemesi toplanmıştır.

h - Mecidözünde Avkat hamamında tetkikler ve iki Hüyük üzerinde araştırmalar yapıldı.

E - 10 - 9 - 938 de Camili, Karahisar temurluya gidildi :

a - Camilide folklor araştırmaları,

b - Gerdekkayada kalesinde tetkikler,

c - Bozbuğa köprüsü ilerisindeki Hüyükte araştırmalar yapıldı,

d - Hüyükte mütehassıslarla şimdiye kadar toplanan Serami malzemesine göre Hüyüklerin devirleri tesbit edildi;

e - Karahisarda kale, eski köy harabesi ve Hüsamîye medresesi tetkik edildi. Harabede ve kalede Serami malzemesi toplandı. Medresenin plânı ve fotoğrafları alındı.

f - Karahisarda folklor tetkikleri yapıldı.,

J - Yine Çerkes ve Türk karahisarlarında çok eski zamanların yazıları alındı.

h - Karahisar kalesinden eski devirlere ait paralar toplandı.

2 - 2 - 9 - 938 de Cildiye mütehasısı tarafından verilen zührevî hastalıklar hakkında konferans, kıymetli dinleyici kütlesi toplanmıştır.

3 - 10 - 9 - 938 de Temsil kolunun verdiği müsamere (Bir adam yaratmak) geniş bir halk kalabalığına hitap etmiştir.

4 - Temsil kolumuz 17 - 9 - 938 de Merzifon Halkevine bir ziyaret yapmış ve orada büyük bir kalabalık karşısında (Bir adam yaratmak) ve (Tırtıllar) piyeslerini temsil etmiştir.

5 - 20 - 9 - 938 de Hikmet Turhan Dağlıoğlu tarafından Bogazköy hafriyatı neticelerine göre Etiller hakkında umumî bir konferans vermiştir.

6 - 21 - 9 - 938 de Çocuk esirgeme kurumu heyeti toplanmıştır.

7 - 26 - 9 938 de Dil bayramı yapılmıştır. Saat (18) de Radyo dinledikten sonra Dil, Tarih ve edebiyet komitesinden Ortaokul Fransızca öğretmeni Fehmi Halil tarafından Dil hareketinin başlangıç ve neticeleri hakkında çok kıymetli bir konferans verilmiştir. bundan sonra bir ortaokul talebesi karışık dil devrine ait bir kaç parça ile sade dil zamanına ait bir kaç şiir okumuş ve bunları bir birleriyle mükayese etmiştir. Daha sonra bir halk saz şairi tarafından halk diliyle yapılmış ve Çorum bölgesine mahsus türküler söyle-

miş ve böylece toplantıya son verilmiştir.

8 - 27 - 9 - 938 de Manavreden dönen alayın istikbaline iştirâk edilmiştir.

9 - Kaza parti başkanları tarafından 27 - 9 - 938 de bir toplantı yapılmıştır.

10 - Bu ay sinemaya gelen filmler şunlardır:

Siyah inci

Şubertin aşkı

Badat Bülbülü

11 - Bu ay içinde Evimizin bandosu 5 düğüne iştirâk etmiştir.

12 - Bu ay iki fakir talebeye 10 lira yardım yapılmıştır.

MESUL MÜDÜR : Eczacı Bedri Bilginer.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Komitesi Çıkarır.

Çorumda Atatürk Anıtı

VİL

1

15 İNCİ YILDÖNÜMÜ

FEVKALÂDE

29 BİRİNCİTESİRİN 1938

SAYI

7